

Kā atgriezties paradīzē?

Laikmetīgās mākslas ainavā var novērot rinka veida kustību, kādā pārvietojas mākslas procesu dalībnieki. Vēl arvien mākslas izpratni būtiski nosaka konceptuālisms, aicinājums māksliniecisko praksi tuvināt teorētiskai vai praktiskai izziņai. Mākslas iedarbību un panāktos efektus salāgot ar teorijas un kritikas iespējām cilvēka iesaistē ikdienas aktualitātēs.

Tomēr novērojams ir regulārs atgādinājums, īpaši no mākslinieku puses, par šāda uzstādījuma neatbilstību mākslas būtībai. Jūlijas Eresko personālizstāde "Sos. Dzīvei ir nozīme" ir uzskatāms manifests tam, ka mākslas izteiksmes līdzekļi un mērķi ir ļoti atšķirīgi no teorijas. Vismaz tā var izprast dzejrindēs formulēto izstādes ievadu un izkārtojumu – pirmajā stāvā uzsverot glezniecības jaudu un "valodu", un otrajā stāvā pat tādā kā fluksus pieejā dažādu lietu, arīdzan – atkritumu krāvumos un asamblāžās – apspēlējot laikmetīgo konceptuālismu.

Izstāde nav tikai par mākslu, iespējams, tas pat ir tikai fona tematiskais ietvars. Ievadā māksliniece raksta: "Mūsu saiknes ir pārrautas, zaudētas pagātnē. Mūsu saknes ir sagrautas, izrautas, pameistas. Visi sapņi ir zuduši soctīklu pinumos. Mūsu bērni ir aizmirsti. Laikam plūstot, ir sagrautas pilsētas."

Domājams, ka citātā Eresko izjautā identitāti, nacionālo piederību un mūsu attiecības ar pagātni. Meistarīgos ellās gleznojumos māksliniece izšķir atsevišķas lietas – maizes klaipu, tautas tērpa vainagu, motocikla ķiveri, antīku mikroskopu, pat ieročus. Lietu tematizācija iet roku rokā ar garīgiem motīviem – skaistu eņģeļa gleznojumu un epizodi no paradīzes ar Ādamu un Ievu. Kā zināms, minēto pāri Dievs padzina no Ēdenes dārza.

Populārajā iztēlē tam seko Ādama un Ievas kraiņošana un pakāpeniska cilvēces vēstures tapšana. Kains un Ābels, Jūda, Simeons un neskaitāmi personāži, līdz stāstā parādās Jēzus un jaunā derība. Eresko pievērš uzmanību zudušās paradīzes tēlam. Tik tiešām, kas ir paradīze? Miera stāvoklis, labklājība, laba, atbilstoša dzīve?

Dzīve, kurā, piemēram, māksla ir māksla un nevis zinātniskas izpētes parafrāze, kam vērtīgs ir pat sagrabējis veloritenis no izgāztuves. Zudusī paradīze ļauj domāt, ka es nojaušu par zudumu, es jūtu un kādā mērā zinu to, cik neatbilstoši tiek darīts vai izprasts tas vai kas cits. Māksla nav pētījums vai žurnālistiskai kritikai līdzīga

prakse par spīti tam, ka mākslas darba pamatā var būt likta pamatīga izpēte vai kritiska ideja. Es atgriezišos paradīzē, kad māksla atkal būs māksla.

Uz šādām pārdomām vedina Eresko izstāde. Interesanti, ka ekspozīcijas otrajā stāvā ir iespēja piesēst starp mākslinieces veidotajām instalācijām – grāmatu ķipām, plauktiem, zariem ar sakaltušām lapām. Pirmajā stāvā gleznas jāaplūko stāvus. Mākslas ilgstošam vērojumam nav mazsvarīgi apsēsties un piemirst, ko nereti ķermenis atgādina – sastāvētas kājas, dūrēju gūžā u. tml. Gleznas aplūkošanu stāvus var skatīt kā mākslas cēlumam atbilstošu stāju.

Laikmetīgā kultūrvide ir pretimnākošāka – krēslam vai solam nav jāizmeklē retā cienīgā vieta iepretim šedevram, iespējas mākslu aplūkot ērti ir lielākas. Sanāk paradokss. Izsmalcinātas eļļas gleznas vērojumā varu gremdēties, rēķinot, cik spēka man palicis, savukārt no atkritumiem izvilktu grabažu – cik vien vēlos, iekārtojies ērtā atzveltnes sēžamvietā.

Iespēja nodoties omulīgam mākslas vērojumam sader ar paradīzes vai labas dzīves motīvu. Varam tēmu saspilēt un teikt, ka laba dzīve ir omulīga un laimīga. Ja es depresēju vai darbs man ir kā vāveres ritenis, tad tomēr kaut kas nav kārtībā un par labu dzīvi nav runas. Varētu teikt – ideālists, tomēr pavisam iederētos sociāla reformatora tēls. Galu galā par to vien laikmetīgajā mākslā ir runa – kā uzlabot dzīvi.

Eresko acīmredzot šādas domas un argumentācijas elipses patīk, tāpēc izstādes vēstījums ir izaicinošs. Postmodernismā lieliski apvienojas straujš tehnoloģisks progress ar sociālu stagnāciju. Aktīvā plāpāšana par dažādu pārmaiņu nepieciešamību, jaunām iniciatīvām biznesā (startapi, sociālā uzņēmējdarbība) un revolucionārām performancēm mākslā ir stagnējošs diskurss, kurā reti kas ir patiesi inovatīvs vai reālas pārmaiņas iekustinošs.

Īsi sakot – tukšas plāpas, kuru politiskā loma ir monolītas, kontrolētas, ērti pārraugāmas sadzīves vides veidošana un uzturēšana. Arī šāda atziņa nav nekas jauns, par to jau ir rakstījis Boriss Groiss un citi laikmetīgās mākslas domātāji. Tāpēc Eresko izstādes patiesā vērtība ir iespēja apskatīt viņas lieliskās gleznas un izbaudīt krieviskus akcentus, tematiskus uzsvarus eļļas tehnikā.

Kārlis Vērpe

